

„Neuspokojovať sa s tým, čo máme overené.“

Andrej Kalinka je všestranný umelec, ktorý neustále hľadá nové vyjadrovacie prostriedky a vytvára svoju originálnu, nevšednú poetiku. Vede umelecké zoskupenie Med a prach, ktoré spája výtvarné umenie, divadlo a hudbu v dielach na pomedzí performance, koncertov či inštalácií. Tvorí libretá, hudbu, režiruje. Za svoju tvorbu získal doma aj v zahraničí niekoľko ocenení. V Divadle Jána Palárika sa ako autor a režisér podieľal na našej najnovšej inscenácii – Temperamenty (ako sa očesať vo vetre a nezhodiť srdce). O tom, ako tvorí, aj ako vníma umenie a kultúru na Slovensku sa s Andrejom Kalinkom rozprávala Lucia Mihálová, dramaturgička DJP.

Text: Lucia Mihálová
Foto: Archív DJP

Ako by ste vedeli bližšie charakterizovať žáner alebo formu, ktorú vytvárate?

Hovoríme o tzv. komplementárnom umení. Ide o umelecký jazyk, tvorivú metódu, ktorú dlhodobo rozvíjame – v ostatných rokoch predovšetkým s Milanom Kozánkom. Spolu tvoríme a tiež vedieme workshopy, kde sa snažíme priblížiť náš prístup a postupy. Hudba, výtvarné umenie, pohyb, text, všetky umelecké prostriedky sú tu rovnocenné a až pri vzniku konkrétneho diela si definujeme, ako s nimi pracovať. Počas celého procesu tvorby sú na stole prítomné všetky a rovnocenne. Žiadny z prostriedkov nie je použitý iba účelovo, teda napríklad výtvarné umenie nie je len nejakým pozadím, dekoráciou, hudobné umenie nie je atmosféra, sú to všetko samostatné jazyky, ktoré spoločne tvoria dielo. Za ostatných viac ako sto rokov sa umenie vyvíjalo nevídaným tempom do najrozmanitejších foriem, mnohé hranice sa zotrelí. Ak by ste sa napríklad pozreli na diela prezentované na Bienále v Benátkach, veľakrát by ste nevedeli, či ide o výtvarné umenie, divadlo alebo nahrávanie hudby. Dôležitým prvkom sa stal tiež priestor, prostredie. Ak totiž pôvodný žáner oslobodíte od priestoru, v ktorom ho už poznáte, vaše predpoklady vnímania sa menia.

Čo Vás dokáže viac inšpirovať? Divadelné sály alebo práve tie nedivadelné priestory?

Znie to síce ako jednoduchá otázka, ale odpoveď je naopak veľmi komplikovaná. Je totiž okrem iného spojená s podmienkami, možnosťami. Na Slovensku je hlavná pozornosť a podpora nasmerovaná do tzv. kamenných divadiel. Tie fungujú desiatky rokov v zaužívanom systéme, veľmi ťažko sa vysporadúvajú s čímkolvek novým a tak aj uvažovanie napríklad o zmene spôsobu skúšania alebo priestoru je veľmi komplikované, často nemožné, zažitý systém to prosto, až na výnimky, nevie spracovať. Potom sú tu tzv. nezávislé divadlá, ktoré vznikli v princípe práve kvôli tomu, že tvorcom chýbal v kamenných divadlách pohyb smerom k novým formám. Podmienky na ich fungovanie sú však mizivé, nemajú žiadne priestory, granty pokrývajú iba zlomok toho, čo na svoju existenciu potrebujú, podpora je navyše vždy iba krátkodobá a neistá, takže sa len ťažko dá niečo seriózne plánovať. S priestorovými, personálnymi či finančnými podmienkami sa to s kamennými divadlami porovnať nedá, aj keď tie sú tiež poddimenzované a veľakrát nemajú všetko to, čo pre svoju činnosť potrebujú. Takže otázka, čo je pre autora inšpiratívne sa tak mení na to, čo je vôbec fyzicky možné.

Stretli ste sa v zahraničí s ideálnymi podmienkami pre takýto typ tvorby?

Ideálne nie sú nikde, ale v kultúrne rozvinutých krajinách je to oveľa otvorenejšie. Divadlo tam nie je tak jednosmerne definované ako je to u nás. Možnosti priestorov, prístupov a napríklad aj vzdelávania v oblasti umenia, čo je jedna z najdôležitejších tém, to všetko je oveľa rozmanitejšie.

V čom vidíte problém Vy?

Ak vyrastáte v krajine, kde môžete vidieť a vyskúšať si všetko od ľudových piesní po operu, od antiky po konceptuálne umenie a súčasne je umenie považované za dôležitú hodnotu, prirodzene začnete mať potrebu vidieť a tvoriť niečo nové. Ale pokiaľ to predošlé nemáte odžité a spoločenská hodnota a funkcia umenia sú zrelativizované, resp. sa im nevenuje žiadna pozornosť, potreba nového asi nemá prečo vzniknúť alebo vzniká iba výnimočne u zopár jednotlivcov, ktorí sa však stratia v mori väčšinového systému. Každá doba priniesla mimoriadne diela, no umelecké prostriedky sa vždy menili a to z prostého dôvodu. Nového života sa totiž staršie umenie nemohlo dotknúť úplne, nemalo prostriedky na to, aby vypovedalo všetky zmeny, ktoré sa vo vnímaní ľudí udiali. Môže byť krásne, silné, je dôležité, dá sa z neho učiť a čerpať, ale mnoho vecí potrebujete pomenovať iným spôsobom. Ak by sme napríklad iba znova a znova inscenovali hry minulých storočí, ktoré sú

racionálne s iracionálnym, hmotné s nehmotným. Otázka, či rozumieme alebo nie, je podľa mňa v umení tá najmenej podstatná. Možno nerozumiem, neviem to pomenovať, ale vnímam niečo zásadné. Pri všetkých dôležitých veciach v živote – láska, priateľstvo, smrť – si musíme priznať, že im nerozumieme. A súčasne sa ich snažíme uchopiť, pomenovať, chceme im porozumieť. Aj preto považujem za dôležité pokúšať sa tvoriť nové jazyky a neuspokojovať sa s tým, čo máme overené.

Aktuálne si pripomíname tridsať rokov od Nežnej revolúcie. Aké zmeny – či už pozitívne alebo negatívne – podľa Vás nastali v kultúre za posledných tridsať rokov?

Sloboda vo voľbe tém a ich možnosti spracovania, to je pre umenie samozrejme zásadné a ako umelec si neviem ani predstaviť žiť a tvoriť v komunizme alebo podobne ohavnom systéme. Mrzí ma však, že sa nevyužila príležitosť a tak ako sa po roku 1989 redefinovali mnohé oblasti, v systéme a chápaní kultúry toto nenastalo. Spôsob financovania, štruktúra organizácií a napokon spoločenská funkcia umenia, tam sme sa z nejakého dôvodu príliš nepohli. Môžeme sa sťažovať na to, kto sa u nás môže stať ministrom, čo je podporované a čo nie, ale to sú len následky toho, že sa kultúre vôbec nevenuujeme. Ak si pozrieme každodenné správy, vidíme, že kultúra, veda a školstvo sú takmer neexistujúce elementy, venuje sa im iba zanedbateľná pozornosť, aj keď práve tieto oblasti

8

•

•

•

•

•

•

•

•

•

•

•

•

•

•

•

Súvisí to s úrovňou vzdelania?

Vzdelávaniu a školstvu by sa malo venovať najviac pozornosti, od toho sa odvíja všetko ostatné. Neviem ako je možné, že u nás je školstvo na chvoste záujmu. Možno sme práve v nejakej adolescentnej fáze, kedy si ešte neuvedomujeme, čo je pre nás naozaj dôležité a musíme na to postupne prísť. No čas samozrejme plynie a nikto na nás čakať nebude.

V podstate sú to otázky, ktoré riešite v inscenácii Temperamenty. No nejedná sa len o spoločnosť ako celok, ale aj o individuality, ktoré sa snažia definovať samy seba.

Dá sa povedať, že je to jedna z mnohých tém, ktoré sú tam prítomné. No nesnažíme sa predstavením podať vysvetlenie, informácie alebo návod. Mám rád, keď napríklad prídem do galérie, vnímam dielo, možno sa pozriem na názov, ale viem, že všetko dôležité je v podstate na mne. Nežiadajú sa mi prílišné výklady – ani za prítomnosti autora, často sa mi zdajú byť nadbytočné, až zavádzajúce. Pre mňa je v tvorbe dôležité, aby si interpretáciu vytváral ten, kto sa na dielo pozerá. Nech sa dodajú akékoľvek výklady, všetci dielo vnímame cez seba, cez svoje skúsenosti, zážitky, povahu, vedomosti. Keby som sa snažil divákom určovať, čo si majú myslieť, pretláčať výhradne svoj výklad, zrušil by sa tým pre mňa celý zmysel tvorby diela.

Takže by sa dalo povedať, že vo Vašom vnímaní umenia je hranica medzi autorom a interpretom zmazaná?

Umenie nie je informácia. Nie sú to televízne noviny, nie je to slovník alebo učebnica. Ako vnímať konkrétne dielo záleží na tom, kto ho číta, počúva, pozerá. Samozrejme, že aj umelecké dielo môže byť definované tak striktné, že nemáte možnosť vlastnej interpretácie. Mňa osobne zaujíma viac umenie, kde sú veci položené na stôl, nie sú náhodné, ale to, ako si ich usporiadate záleží na vás. Myslím, že to je v podstate princíp života. Ľudí okolo seba, situácie na ulici, všetko vnímam vždy len cez seba. Neviem, ako to vníma niekto iný. Je nemožné niekomu povedať, čo naozaj cítim. Môžeme sa dohodnúť na tom, ako vyzerá červená farba, ale to, čo naozaj vidím, neviem pomenovať, ani to neviem vysvetliť niekomu inému. Či chcem alebo nechcem, som autorom aj interpretom. Aj ak by mi niekto podal komplexný výklad diela, stále budem mať svoj originálny vnem, aj keď prílišným výkladom asi zúžený. Spomínam si, že po našich predstaveniach mi viacerí ľudia hovorili, čo vnímali, cítili, čo si mysleli. Každý povedal niečo iné, no súčasne som si uvedomil, že v podstate hovorili o tom istom.

Spomínate si na divadelný zážitok, ktorý bol pre Vás smerodajný?

Pamätám si viacero takých predstavení. Vždy to boli diela, pri ktorých som od začiatku do konca nevedel, čo sa deje, ale nemohol som z toho z nejakého dôvodu spustiť oči. A rozmýšľam nad tým doteraz. Dokonca môžem povedať, že som tomu nerozumel, no bolo jasné, že to nie je náhodné, v tom a za tým bolo vidieť a cítiť nespočetné množstvo vrstiev a kontextov. Ak niečo vidíte, viete to pomenovať, je vám to jasné, nevzniká žiadny vzruch, nemáte dôvod sa tým zapodievať ďalej, prsto si to odfajknete ako „pekne“ predstavenie a môžete ísť domov. Zaujímavé a dôležité sa mi ale zdá to, ak vidíte a počujete niečo, čo nevíete hneď uchopiť, čo vás tak trochu vykoľajuje a rozrušuje a vy na to chcete prísť. Pretože presne to sa nám deje v živote, nerozumieme mu a súčasne nás fascinuje jeho mnohovrstevnatosť, rozmanitosť, dokonalosť a chceli by sme sa toho aspoň trochu dotknúť.

Ako postupujete pri tvorbe predstavenia?

Tému si nevyberám a ani sa nesnažím o jej výklad. Dlho ma niečo zaujíma, často je to iba slovo a tak sa začnem zaujímať, prečo ma to vlastne zaujíma. Zisťujem, prečo sa mi nejaká téma vracia, myslím na ňu roky. Takže sa tým začnem zaoberať intenzívne, vedome, dlhodobo a z rôznych strán. Postupne sa začne formovať tvar, libreto, hudba, rozmýšľam o všetkých zložkách. Vznikne niečo konkrétne, čo by sa dalo v podstate hneď inscenovať. Ďalšia fáza to však zmení, začneme skúšať a konkrétni ľudia, celý tím aj priestor do tvorby vstúpia tak, že libreto odložím a posúvame sa ďalej. Pre mňa je dôležité, aby sme napokon prišli k autentickému tvaru, ktorý je aj pre mňa neočakávaný.

V porovnaní s výtvarným alebo hudobným umením má divadlo veľmi krátku životnosť. Neprekáža Vám, že divadlo je tak rýchlo pominuteľné?

Myslím si, že na divadle je výnimočná práve jeho pominuteľnosť. Občas mám síce chvíle, kedy rozmýšľam, či by nebolo lepšie, aby som sa venoval výhradne výtvarnému umeniu alebo hudbe, ale z nejakého dôvodu mi divadlo vyhovuje najviac. Možno aj preto, že mi svojou pominuteľnosťou pomáha uvedomovať si krehkosť a neuchopiteľnosť života.